

MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

**МЕТОДИЧЕСКИ ПРЕПОРЪКИ
ПО ПРЕПОДАВАНЕ НА
БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА
2022-2023 УЧЕБНА ГОДИНА**

Chișinău, 2022

МЕТОДИЧЕСКИ ПРЕПОРЪКИ
ПО ПРЕПОДАВАНЕ НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА
(2022-2023 учебна година)

I. СПЕЦИФИЧНИ АСПЕКТИ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА НА УЧЕБНИЯ ПРОЦЕС ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ПРЕЗ 2022 -2023 УЧЕБНА ГОДИНА

Образователният процес по български език и литература през 2022-2023 учебна година ще се осъществява в съответствие с Учебния план за начално, гимназиално и лицейско образование и други нормативни документи, издадени от Министерството на образованието и изследванията на Република Молдова. Основният нормативен документ за преподаване на българския език и литература е Училищният курикулум за 1.-4., 5.-9., 10.-12. класове.

В съответствие със Заповедта № 591 на Министерството на образованието, културата и изследванията от 26.06.2020 «За внедряване на училищния Курикулум през 2020-2021 учебна година» организация на обучението по *Български език и литература* в V-VIII- класове ще е въз основата на **Курикулум-2019**; в IX клас – въз основата на **Курикулум- 2010**; в X-XII класове ще е въз основа на **Курикулум-2019**.

Целите на образователния процес по *Български език и литература* са в съответствие с **Курикулум-2018** в началното образование и с **Курикулум-2019** за гимназиално и лицейско образование.

Основен момент в модернизиранияте курикулуми по български език и литература за начално, гимназиално и лицейско образование е структурирането им чрез компетентностния подход (компетенции). Под компетенции следва да се разбира *интегрирана съвкупност от знания, умения, навици и ценностни отношения, хармонизирани с възрастовите особености и познавателните възможности на учениците*. Курикулумите по български език и литература за начално, гимназиално и лицейско образование *посочват* базовите и специфичните компетенции, както и логиката на формирането им, учебното съдържание и препоръчаните дейности за тяхното постигане в съответствие със стандартите.

Важна особеност на Курикулума 2019 е **интегрираността на езиковото и литературното съдържание**. Това позволява на учителя сам да прецени за конкретния клас какво да е съотношението на часовете между езиковите и литературните теми и по такъв начин да се съобрази с многообразието на социокултурната ситуация в различните селища с компактно проживяване на българите.

Функционално курикулумът е свързан с изработването на годишен календарно-тематичен план от всеки учител по български език и литература. Учителят изработва своето основно ръководство за работа, ръководейки се в начално образование, в 5.-8. и в 10.-12. класове от интегрирания курикулум, в 9. клас учителят се базира върху Курикулум-2010, предполагащ двусъставността на обучението (езика и литературата).

Курикулумът разписва максимум от възможности и варианти на компетенциите, които структурират целите и пътищата за постигането им. Това не ограничава учителя, но предполага **творчество в избора на стратегията за преподаване и учене** във всяка

конкретна ситуация. Тази учебна година в 5.-8. гимназиални класове, и в лицейските – 10.-12., според Курикулум-2019, учителят сам планира необходимото съотношение на езиковите и литературни часове, съобразявайки се с конкретната ситуация. Учителят има право да фиксира своето внимание върху онези дейности на учениците, които са целесъобразни от гледна точка на владеене на езика, духовните потребности и формиращите цели на предмета. Негово е правото разумно да планира равнището на постигане на стандартите в един реализуем процес на педагогическо сътрудничество с учениците.

Родноезиковото обучение в молдовските училища с български контингент учещи предполага съобразяването с формиращия характер на съвременното образование и превръщането на ученика в субект на обучението, отчитане на спецификата на образователната система в Република Молдова, културните взаимодействия и различните степени на владеене на езика.

Основната цел на организацията на обучението по родна словесност е създаване на условия за развитие на хармонична личност – определена в своята етнокултурна идентичност и открита за Диалога на културите.

Най-важното в езиковото обучение е ориентирането му към текста и чрез него към заниманията с езика като изразително-изобразително средство (за себеизразяване и разбиране на другия). Това се налага от полиезиковата и поликултурната ситуация в Републиката и от специфичните условия на функционирането на българския език в Република Молдова. При езиковото обучение следва да се съчетават системно-структурният и комуникативно-речевият принципи, които да намират приложение в разнообразните дейности за работа върху текста и при създаването на собствен текст от учениците. Принципно е спазването на интердисциплинарната връзка с литературното обучение (не само българска, но включително и по руска, румънска, универсална), като работата с художествения текст да е целенасочена към пълноценното използване на българския език за разкриване на богатите му изразни възможности, за обогатяване на индивидуалния речников запас на учениците и развитие на реалните им възможности да се себеизразяват с помощта на българското слово. Учебното съдържание е насочено преди всичко към получаването на знания за стилистичните особености на словоупотреба, за текстовите структури и развитие на навици за конструиране на текстове от различен стил в собствената писмена дейност, овладяване на книжовната форма на българския език чрез развитие на устната и писмена реч на учениците. Също така принципно е да се работи в тясна взаимосвързка не само с *Българската литература*, приобщаваща учениците чрез художествените творби към духовното богатство на българите, но и с *Историята, културата и традициите на българския народ*. Този предмет се преподава в рамките на 1 час седмично. Да се засили междупредметната връзка на *Българския език и литература* и други дисциплини от етнокултурния блок, включително и Музикално образование.

Важна е установката за тясната междупредметна връзка в етнокултурния блок дисциплини, а именно *Български език и литература* и *История, култура и традиции на българския народ*, защото именно образователната система е един от най-естествените механизми за хармонизиране на междуетническите отношения в условията на полиетничността и мултикултурализма на страната. Тези дисциплини взаимно се допълват, като дават на учителя възможности:

- да се възпроизведат ценностните модели на етносистемата в различните времена и епохи, да се постига българската етнопредстава за базовите ценности - за любов, семейство, деца, щастие, хармония;

- да се осмисля как авторът превръща индивида в личност, как е представена личността в единението ѝ с общността, какво е взаимодействието им в рамките на националното и общочовешкото битие;
- да се транслира културният и емоционален опит на българския народ, неговият ментален свят;
- да се възпитава българин като патриот и съвестен гражданин на Република Молдова.

СЪДЪРЖАНИЕТО НА ПРЕДМЕТА ИСТОРИЯ, КУЛТУРА И ТРАДИЦИИ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД е в тясно взаимодействие с всички дисциплини на хуманитарния и естетическия цикъл, но най-вече с литература. В часовете по българска литература учителят трябва да се базира върху темите, изучавани по *История, култура и традиции на народа* (за исторически личности и събития, например, Васил Левски, Христо Ботев, Паисий Хилендарски, Априлско въстание, Руско-турска война и др.). Междупредметните връзки трябва да се осъществяват систематично. Особено активно и ефективно се реализират тези връзки чрез проектно базирано обучение.

В процеса на самостоятелно търсене учениците придобиват компетенциите в основните области от съдържанието на предмета *История, култура и традиции на народа* (а това е информация за род и семейство, за празници с техните обичаи, ритуали и традиции; за народен календар, отразил народния светоглед; за етнографско пространство: село, двор, жилище; за родината – Буджак и Молдова и за прародината България; за фолклор, народни занаяти, ежедневието; за история и модерност; и др.). Всички тези аспекти стават изключително добра и необходима основа за разбиране на българските литературни контексти, особено от възрожденския период. Запознавайки се с народното изкуство, учениците се учат на любов към живота, уважение към работата, сърдечна топлина, творческа дръзновеност, стремеж да утвърждават добротата, истината, красотата в живота.

Учителите трябва да планират проектите така, че да са фокусирани върху важни теми и компетентности от Курикулума по предметите. За учениците съдържанието трябва да изглежда значимо от гледна точка на собствения им живот и интереси. Всеки проект трябва да осигурява на учениците възможност за изграждане на компетенциите, необходими за XXI век, като критично мислене, умения за сътрудничество и общуване, творчество и иновации, които ще им послужат добре на работното място и в живота. Учител в среда на проектно-базирано обучение изрично възпитава и оценява тези умения и осигурява на учениците си възможност за самооценка.

Актуални остават примерните теми за проекти, предложени в Методическите препоръки на преподаване на Български език и литература за 2021-2022 учебна година, като наред с тях учителят може да предложи и друга тематика, която ще е в контекста на учебния дискурс.

УЧЕБНИ ПЛАНОВЕ

В съответствие с учебния план на Министерството на образованието, културата и изследването за 2022-2023 учебна година брой часове по предмета **Български език и литература** остава без изменения, като за всички училища с български контингент учещи се запазват по 3 часа седмично. Само в лицейските класове от хуманитарен профил за **Български език и литература** се отвеждат по 4 часа седмично, докато в класове с реален профил остават по 3 часа:

- за 1.-4. клас (3 часа, интегриран курс)

- за 5.-8. клас (3 часа, интегриран курс), според Курикулум-2019

- за 9. клас (2 часа – език, 1 час – литература)

- за 10. -12. клас (4 часа, интегриран курс хуманитарен профил), според Курикулум-2019
(3 часа, интегриран курс реален профил), според Курикулум-2019.

Предмет **История, култура и традиции на българския народ** се преподава в рамките на 1 час седмично на български език от 1. до 9. клас. За начален етап е издаден учебник за 1.-2. клас. Този учебник може да се използва като помагало също така и в 3. и 4. клас. В отделни учебни заведения възможно е задълбочаване на етнокултурния компонент. За целта в училището се изработва индивидуален план, който се утвърждава в Министерството на образованието и изследването.

Забележка: ако в класа има деца със специални образователни потребности, учителят трябва да адаптира предметния курикулум в съответствие с индивидуалните особености на ученика и въз неговата основа да се изработи индивидуален учебен план (гледай: Образователный учебный план, Chişinău, 2012).

Учебно-методическо осигуряване

Препоръчват се следните учебници по български език и литература:

1. клас – И. Димитрова, Е. Дериволкова. Буквар «Светулка». Chişinău, “Ştiinţa” 2010.
1. клас – Е. Рацеева, Н.Червенков, Е. Дериволкова, М. Драганова «Моите корени» Учебник по история, култура и традиции на българския народ» 1.- 2. клас. Univers pedagogic. 2007.
2. клас – И. Димитрова, Е. Дериволкова. Български език за 2. клас. Chişinău, “Cartier” 2015.
2. клас – Е. Рацеева, Н.Червенков, Е. Дериволкова, М. Драганова «Моите корени» Учебник по история, култура и традиции на българския народ» 1. – 2. клас. Univers pedagogic. 2007.
3. клас–М. Натаина, Е. Дериволкова, Н. Кара, “Слънчева пътека» Читанка. Chişinău, Cartier, 2005.
3. клас – К. Демирева, Н. Кара, Н. Вълчева, М. Натаина, Е. Дериволкова. Български език за 3 клас. Chişinău, Cartier, 2016.
4. клас М. Натаина, Е. Дериволкова, Н. Кара. «Къщичка на детство златно». Читанка, 2005.
4. клас - К. Демирева, Н.Кара, Н. Вълчева. Български език за 4. клас. Chişinău, Cartier, 2017.
5. клас - К. Демирева, Н. Кара, Е. Рацеева, Л. Кавръкова, С.Никифорцева. Български език и литература, за 5. клас. - Chişinău, Cartier. 2020.
6. клас - К.Демирева, Е.Рацеева, Н.Кара, С.Никифорцева. Български език и литература за 6.клас. Chişinău, Cartier, 2020.
7. клас - Е. Рацеева, Н. Кара, К. Цанков. Български език и литература за 7. клас,. Chişinău, Cartier, 2012.
- 8.клас - Е.Рацеева, Н.Кара, К.Демирева. Български език и литература за 8.клас. Chişinău, Cartier, 2013.
9. клас - Е.Рацеева, Н.Кара, К.Демирева. Български език и литература за 9.клас. Chişinău, Cartier, 2016.
10. и 11. клас - Е.Рацеева, К.Демирева, Д.Йорданова, С.Никифорцева. Учебно помагало по Български език и литература. Chişinău, Cartier, 2016.
- 12.клас - К.Демирева, Е.Рацеева, Н.Кара, Д.Йорданова. Учебно помагало по Български език и литература. Chişinău, Cartier, 2016.

Учебниците, които се преиздават след 2018 година, са съобразени с изискванията на курикулума. Но и учебниците, издадени преди реформата на курикулума, са построени на културологична основа, позволяват успешно да се реализират целите на курикулума. Могат да се използват допълнително и учебниците, издадени в Република България, обаче организацията на работата в лицейските класове трябва да се съобразява с насоките, представени в теоретичната част на курикулума и в издадените през 2007, 2010, 2011 и 2019 година гидове за учителя.

СТРАТЕГИИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ

Оценяването трябва да се разглежда като непрекъснат процес и да не се свежда само към поставяне на оценки. Функциите му се заключават не само в мотивацията на ученика, но и в констатацията, диагностиката на резултатите на ученика, прогностиката, оценяването на нивото на интелектуалните му способности и практически умения в края на даден цикъл на обучение. Оценяването трябва да носи възпитателен характер и да включва иновационните технологии: рейтинг, многоаспектно оценяване, самооценка и взаимнооценка.

В основата на оценките по български език и литература трябва да са поставени преди всичко комуникативната, етносоциокултурната и интеркултурната компетенции. Освен традиционните методи на оценяване (писмени, устни и практически задачи) в практиката на съвременния учител, работещ върху формиране на компетенциите, все повече трябва да навлизат такива методи на оценяване, като изследване, проекти, портфолио, оценъчни дидактични игри, тестиране.

Изисквания към оценяването:

- **Обективност:** сходни форми, еднакви критерии, без лично отношение.
- **Етичност:** зачитане на правата, достойнството и различността.
- **Справедливост:** всички трябва да имат равни възможности за успех.
- **Прозрачност:** кого, кога и как ще оценяват.
- **Отговорност:** да се отчита ефектът върху оценявания и институцията.
- **Адекватност:** изпитните форми да са адекватни на целите на оценяването.
- **Своевременност:** да се поддържа ефективна обратна връзка.
- **Ефективност:** оценяването да не отнема цялото време на учителя, а и на учениците.

С цел оптимизиране на процеса на адаптиране на учениците от 5. клас към новата система за оценяването им, през периода септември - октомври 2022 г.,

- 1.1 активността на учениците и училищните им резултати ще се оценяват **без цифрова оценка**, като се използват критерии, дескриптори, квалификативи;
- 1.2 учителите **ще обяснят** на учениците взаимовръзката между дескриптор и бележка, като по този начин ще подготвят учениците да разберат значението на бележките;

- 1.3 учителите **ще информират родителите** за спецификата на новата система за оценяване на учениците от 5. клас и за значението на участието на семейството в преходния период.

Внимание! В пети клас ще се следват препоръките от 2020-2021 учебна година относно оценяването на учениците, за да бъдат адаптирани към системата за оценяване и поставяне на бележки, използвани в гимназиалното училище, в съответствие с разпоредбите на параграфи 45, 46 от Правилника за оценка и оценяване въз основа на резултатите от обучението. (одобрено със заповед на МОКИ № 70 от 30 януари 2020 г.), а именно:

- в 5. клас **няма да се дават оценки за формативното оценяване**, като ролята на това оценяване е ръководство за ученика към напредък и успешно обучение;
- единичните отговори в часа **няма да бъдат основание за оценка**;
- през първия семестър **няма да се оценяват домашните** с бележки от "1" до "4".

Ученикът ще бъде оценяван според оценката от сумативното оценяване, в края на всеки един учебен модул. Резултатите от оценяването ще спазват принципа на поверителност, като се съобщават на ученика и родителя, без да бъдат публично оповестявани. След като завърши сумативното оценяване, учителят задължително ще проведе урок на анализа на резултатите от оценяването, който ще включва два важни аспекта:

- анализ на резултатите, упражнения за коригиране на грешки, диференцирани обяснения;
- рефлексивна самооценка, която стимулира съзнателно, самостоятелно и фокусирано обучение към успеха на ученика.

Внимание! Препоръчва се: в 5. клас оценките от "1" до "4", получени при сумативното оценяване да не се записват в училищния дневник. Учителят ще изработи план за възстановяване и ще извърши в рамките на максимум 1-2 седмици повторния тест, който ще има същата степен на трудност. Освен това учениците, които са отсъствали, ще трябва задължително да направят теста за сумативното оценяване. В зависимост от контекста се определя датата на теста. Това ще бъде направено след уроците, във времето, договорено от учителя с отсъстващите ученици и / или тези, които са следвали плана за възстановяване. Оценката от повторното оценяване ще бъде записана в деня на тестирането със строга спецификация в раздел „Бележки“ на училищния дневник.

Сумативното оценяване се провежда във всички класове (1.-12.) в края на определен учебен период след усвояване на голям обем от предвидено съдържание с цел установяване нивото на владене на компетенции и единици на компетенции. **Препоръчва се** използването на оценъчните ресурси, разработени и издадени в проекта «Запазване и разширяване обхвата на обучението по български език и литература в Република Молдова», реализиран от неправителствената организация «Асоциация на учителите българи в Република Молдова» и Посолството на Република България в Република Молдова. Издадените КНИГИ ЗА УЧИТЕЛЯ (от 1. до 12. клас) съдържат както оценъчни ресурси за входно ниво (първично оценяване), така и сумативно оценяване и финално оценяване. Учителят е в правото си да използва собствени разработени оценъчни ресурси при спазване на условието за максимално приближение към матрицата на спецификациите и структурата на външното оценяване (национално тестиране в начално образование, бакалавър в лицейското образование).

В Република Молдова се провежда външно финално сумативно оценяване по предмета *Български език и литература* в края на лицейската степен – в рамките на изпита по бакалавриата и в края на началната степен – в рамките на финалното национално тестиране в 4. клас.

С цел на систематизация и очертаване на маршрута на оценяването на учителите се предлага **Карта на оценяването** (Таблица 1, Таблица 2, Таблица 3), в която се отразяват препоръчаните форми и брой оценяване във всеки клас.

Таблица 1

КАРТА НА ОЦЕНЯВАНЕ В НАЧАЛНО И ГИМНАЗИАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ

Внимание! Не се допускат в класните бележници други знакове освен квалификативите, представени в таблицата!

Задължително в графата «Учителски бележки» се оформят записи:

СО – Сумативно оценяване;

ПФО – Поетапно формативно оценяване;

В – възстановяване

Български език и литература

1. клас 2 семестър		2. клас		3. клас		4. клас		5. клас		6.-8. клас	9. клас	
ПФО	СО	ПФО	СО	ПФО	СО	ПФО	СО	ПФО	СО		1 семестър	2 семестър
<i>срп</i> (3-4) по броя на продуктите	<i>срп</i> (3)	<i>срп</i> (4-5) по броя на продуктите	<i>срп</i> (4)	<i>срп</i> (4-5) по броя на продуктите	<i>МН Д З</i> (4)	<i>срп</i> (5-6) по броя на продуктите	<i>МД Д З</i> (5)	Минимум 3 учебни продукта	«5» - «10» (след всеки модул) без да се слагат отрицателни бележки	Според календарно-тематическото планиране, предложено в издадените КНИГИ ЗА УЧИТЕЛЯ (от 1. до 12. клас) през 2021 г.	Декември	Май
						Национално тестиране		(писмено/устно: доклад, резюме, презентация, коментирана рисунка и др., запланирани от учителя в КТП.	Мин: 2 (септември и октомври без оценяване)		Тренировъчно външно оценяване – тренировъчен тест от МОИ от 45 мин. Без оценяване.	Външно оценяване от 90 мин. <i>Оценява се и се взема като текуща бележка.</i>
Във всички класове (освен 1.клас) се осъществява входно ниво (ПО)												

Без годишно оценяване	Без годишно оценяване	Годишно оценяване	Годишно оценяване	Годишно оценяване	Годишно оценяване	Годишно оценяване
-----------------------	-----------------------	-------------------	-------------------	-------------------	-------------------	-------------------

Таблица 2

КАРТА НА ОЦЕНЯВАНЕ ПО ИСТОРИЯ, КУЛТУРА И ТРАДИЦИИ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД

Клас	1. клас 2 семестър		2. клас		3. клас		4. клас		5. клас		6. - 9. клас
Вид оценяване	ПФО	СО	ПФО	СО	ПФО	СО	ПФО	СО	ПФО	СО	
Квалификатив	<i>срп</i>	<i>срп</i>	<i>срп</i>	<i>срп</i>	<i>срп</i>	<i>МДДЗ</i>	<i>срп</i>	<i>МДДЗ</i>	«5» - «10»	«5» - «10»	
Кол-во	1	1	2	1	2	1	2	1	2/3	3/4	
Особености			За всеки семестър отделно		За всеки семестър отделно		За всеки семестър отделно		1 – 1 семестър 1 – 2 семестър	1 – началото на ноември 1 – декември 1 – края на февруари 1 – май	Част от темите по ИКТ ще са включени във външното оценяване през май.
Семестрови/годишни бележки не се слагат									Годишно оценяване		Годишно оценяване

Таблица 3

КАРТА НА ОЦЕНЯВАНЕ В ЛИЦЕЙСКО ОБРАЗОВАНИЕ

Внимание! Не се допускат в класните бележници други знакове освен квалификативите, представени в таблицата!

Задължително в графата «Учителски бележки» се оформят записи:

СО – Сумативно оценяване;

ФО – Формативно оценяване;

В – Възстановяване

Български език и литература

10. клас		11. клас		12. клас	
1 семестър	2 семестър	1 семестър	2 семестър	1 семестър	2 семестър
Входно ниво (ПО) – септември (без да се слага бележка в Училищния	ОБЩО: 3 (три) сумативни оценявания Изходно оценяване	Входно ниво (ПО) – септември (без да се слага бележка в Училищния	ОБЩО: 4 (четири) сумативни оценявания Изходно оценяване	Входно ниво (ПО) – септември (без да се слага бележка в Училищния	ОБЩО: 3 (три) сумативни оценявания Изходно

бележник) ОБЩО: 3 (три) сумативни оценявания	през май с оценка в Училищния бележник	бележник) ОБЩО: 2 (две) сумативни оценявания	през май с оценка в Училищния бележник	бележник) ОБЩО: 3 (три) сумативни оценявания	оценяване през май с оценка в Училищния бележник
Учениците в лицейското образование реален и хуманитарен профил имат правото на избор на Български език и литература в семестриална теза както в лятна, така и зимна сесия (Заповед на Министерство на образование и изследвания на РМ № 123 от 28.02.2022 г. «Об утвърждении УЧЕБНЫХ ПЛАНОВ для начального, гимназического и лицейского образования на 2022 – 2023 учебный год»)					Без семестриална теза в лятна сесия
Зимна семестриална теза (по избор на учениците)	Лятна семестриална теза (по избор на учениците)	Зимна семестриална теза (по избор на учениците)	Лятна семестриална теза (по избор на учениците)	Зимна семестриална теза (по избор на учениците)	
Последното СО в края на семестъра пишат само тези ученици, които не са писали семестриална теза в зимната сесия	Последното СО в края на семестъра пишат само тези ученици, които не са писали семестриална теза в лятната сесия	Последното СО в края на семестъра пишат само тези ученици, които не са писали семестриална теза в зимната сесия	Последното СО в края на семестъра пишат само тези ученици, които не са писали семестриална теза в лятната сесия	Последното СО в края на семестъра пишат само тези ученици, които не са писали семестриална теза в зимната сесия	Последното СО в края на семестъра пишат всички ученици

Специални положения, свързани със семестриалните тези в зимната и лятна сесия

1. Не е изключен вариантът, когато един преподавател може да има само 2-3-ма ученици по Български език и литература, тъй като се избира по тяхно желание (въпросът се решава на административно ниво на образователното учреждение);
2. **ВАЖНО!!!** Акцент върху чл. 70 Правилник за оценяване (Член 70. Предметите, за които има семестриални тези в лицейско образование, се установяват със заповедта на Министерството на образованието и изследванията (*нататък по текста – МОИ*). Не е позволено да се организират допълнителни тестове / СО в допълнение към тези, установени със заповедта на МОИ), т.е. в деня на писане на последното СО по Български език и литература с ученици от 10./11./12 (зимна сесия) клас след последния модул в края на декември/май ученикът, избрал дисциплината Български език и литература за семестриална теза в зимната/лятната сесия, **няма да пише СО**.
3. Учителят трябва да предвиди дейностите на ученика/учениците, които са писали семестриална теза, в деня на писане с целия клас на СО - индивидуална задача за 1 урок (45 минути) по разработване на продукт (например: работа с ИКТ, задачи с повишена сложност, допълнителни практико-тренировъчни упражнения и други видове работа по оценяване по преценка на

учителя), която предвижда друга задача, различна от списъка на компетенциите, включени в теста/работата на СО. Бележките за тази индивидуална работа се слагат в Училищния бележник в дата, отлична от тази на СО (например: следващата дата/колонка). По преценка на учителя индивидуалната задача на някой ученик/ученици може да не бъде оценявана.

4. Чл. 15 от Правилника за оценяването: при организиране на СО учителите са отговорни за разработването на инструменти за оценяване: оценъчния ресурс/теста, спецификационната матрица, барема, схемата за преобразуване на точките в оценки.

II. МЕРОПРИЯТИЯ ПО ПОВТОРЕНИЕ

НА СЪДЪРЖАНИЕТО НА КУРИКУЛУМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА, ИЗУЧАВАНИ В ПЕРИОДА НА ДИСТАНЦИОННОТО ОБУЧЕНИЕ ПРЕЗ 2021-2022 УЧЕБНА ГОДИНА

Един от сериозните специфични аспекти на учебния процес през 2022-2023 учебна година е **организацията на повторение на учебния материал** от времето на карантината и **възстановяване на евентуалните пропуски** от периода на дистанционното обучение през 2021-2022 учебна година. Ще се наложат следните моменти:

1. Задължителното **първоначално (входно) оценяване** на учениците. Във всички класове (освен 1. клас) то ще се провежда след първите 2-3 урока. Входното оценяване ще включва елементи, формулирани на познавателни нива, по темите, изучавани в периода на дистанционното обучение през 2021-2022 година в контекста на пандемията COVID-19 (индивидуално във всеки клас в зависимост от периода на дистанционното обучение), както и периода на есенната ваканция, удължена с 7 дни (от 01.11.2021 до 07.11.2021), в съответствие със Заповедта на Министерството на образованието и изследванията № 1474 от 28.10.2021г. Въз основа на резултатите, получени от учениците при първоначалното оценяване, учителят ще определи необходим брой часове за отработка, в зависимост от нуждите и проблемите, с цел да се ликвидират и се дороботят някои „пропуски“, идентифицирани в знанията на учениците.

2. Дългосрочната учебна програма (календарно-тематическото планиране) за 2022-2023 учебна година трябва да бъде разработена по семестри. В зависимост от периода на повторението учителят планира обединение на съдържанието на учебната програма (при необходимост) в процеса на преподаването-обучението-оценяването от гледна точка срокове за реализиране на учебната програма по български език и литература в 2022-2023 учебна година.

3. В дългосрочната учебна програма (календарно-тематическия план) учителят ще предлага модели за оценяване на учебните продукти, които се съдържат/са предложени в Курикулум-2019, включително модели на учебни продукти, разработени от STEAM и STEM образование. Моделите на оценяването на учебните продукти могат да бъдат разработени от самите учители, като се вземе за основа разработеният критерий в Референциала на оценяването на два вида продукт (Таблица 4, Таблица 5, Таблица 6) по **Български език и литература**.

КРИТЕРИИ НА ОЦЕНЯВАНЕТО НА УЧЕБНИТЕ ПРОДУКТИ СПОРЕД РЕФЕРЕНЦИАЛА

Таблица 4

Продукт: Резюме

Критерии	Бележки и дескриптори									
	«1»	«2»	«3»	«4»	«5»	«6»	«7»	«8»	«9»	«10»

<i>Извличане на информацията от текста и умение за обработване в съответствие с поставената задача</i>	Не пристъпва към работата	Проявява намерение да създаде текст на резюме.	Затруднява се да преразкаже информацията.	Преразказва фрагментарно информацията, без да мисли за поставената задача.	Преразказва информацията, без да я обобщава и преценява, без да е докрай адекватен на поставената задача.	Преразказва информацията, като я обобщава и преценява, без да е докрай адекватен на поставената задача.	Извлича информация от текста и я обработва в съответствие с поставената задача, пише резюме на ръба с преразказ.	Извлича информация от текста и я обработва в съответствие с поставената задача, проявявайки способност за анализ и, в определена степен, за синтез.	Извлича информация от текста и я обработва в съответствие с поставената задача, проявявайки способност за анализ и синтез.	Умее самостоятелно да извлича информация от текста и да я резюмира, проявявайки и способност за синтез и оценка.
<i>Анализиране на основните звена от тематичната структура на литературен и нелитературен текст</i>	Не пристъпва към работа	Проявява намерение да създаде текст на резюме.	Прави опити за анализирателен текст, но са неадекватни.	Има слаба представа за тематичната структура на творбата.	Представата за тематичната структура на творбата е размита.	Анализ на само някои отделни звена от тематичната структура на литературен и нелитературен текст носи фрагментарен характер.	Анализ на основните звена от тематичната структура на литературен и нелитературен текст носи фрагментарен характер.	Композира и структурира текст, съобразявайки се с поставената задача, като се наблюдават незначителни и отклонения.	Въз основа на анализа на основните звена на тематичната структура на текста умее да композира и структурира текста, като се съобразява с поставената задача.	Оригинално композира и структурира текста, като се съобразява с поставената задача.
<i>Предаване със свои думи на авторския текст, без да се променя смисълът му, като се допуска цитирането само на ключевите понятия</i>	Не пристъпва към работа	Проявява намерение да създаде текст на резюме.	Прави опити за предаване на текст, но са неадекватни.	Не успява да предаде основно съдържание на текста, защото не го разбира.	Фрагментарно разбиране на прочетен текст и фрагментарно преразкаждане .	До малка степен успява да предаде със свои думи авторския текст, с малки отклонения от смисъла му, като се допуска цитирането не само на ключевите понятия.	До голяма степен успява да предаде със свои думи авторския текст, с малки отклонения от смисъла му, като се допуска цитирането не само на ключевите понятия.	Предаване със свои думи на авторския текст, без да се променя смисълът му, като се допуска цитирането не само на ключевите понятия.	Предаване със свои думи на авторския текст, без да се променя смисълът му, като се допуска цитирането само на ключевите понятия.	Оригинално предава със свои думи авторския текст, без да променя смисъла му, като допуска цитирането само на ключевите понятия.
<i>Изразяване на</i>	Не	Проявява	Смислови	Смисловите	Смисловите	Смисловите	Смисловите	Доста ясно	Ясно	Оригинално

смиловите връзки между отделните съставки.	пристъпва към работа.	а намерение да създаде текст на резюме.	те връзки между отделните съставки отсъстват.	връзки между отделните съставки практически и отсъстват, а, които присъстват, не са адекватни.	връзки между отделните съставки на текста са изразени слабо и примитивно.	връзки между отделните съставки на текста са изразени недостатъчно и банално (на отделни места ги няма).	връзки между отделните съставки на текста са изразени с незначителни отклонения	изразяване на смисловите връзки между отделните съставки на текста.	изразяване на смисловите връзки между отделните съставки.	но изразяване на смисловите връзки между отделните съставки.
Наличие в уводната част на препратки към автора и източника (критерият се прилага при условие, когато продуктът се изработва отделно, а не в рамките на по-голям текст, където се проверява уменията да резюмира на примера на предложения фрагмент).	Не пристъпва към работа.	Проявява намерение да създаде текст на резюме.	Отсъстват препратки към автора и източника в уводната част на резюмето.	Невярно посочване на препратките към автора и източника.	Има препратка към автора с грешки в указание на инициали или във фамилното име, а и няма посочване на творбата.	Има препратка към автора, но не съвсем вярно посочване на творбата (има грешки в заглавието, в посочването на жанра).	Има препратка към автора, но има грешки в посочване на жанра на творбата.	Има адекватни препратки към автора и творбата, но не е в уводната част или не е посочен източникът на информацията (вестник, книга, година на издаването).	Има адекватни препратки към автора и творбата, посочен е източникът на информацията с незначителни и отклонения в оформянето на препратката.	В уводната част има добре и пълно оформени препратки към автора, творбата и източника, включително годината на издаването.

Таблица 5

Продукт: Есе

Бележки и дескриптори										
Критерии	«1»	«2»	«3»	«4»	«5»	«6»	«7»	«8»	«9»	«10»
Съответствие на темата	Не пристъпва към работата.	Проявява намерение, но не разбира за какво става	Темата отсъства, макар че ученикът нещо написва.	Темата не се проследява.	Темата се проследява слабо.	Темата се разкрива на примитивно и не достатъчно логично ниво.	Темата се разкрива логично, но банално и недостатъчно пълно.	Темата се разкрива логично и достатъчно пълно.	Темата се разкрива логично и пълно.	Темата се разкрива логично и пълно.

Смислова свързаност и завършеност.	Не пристъпва към работата.	Проявява намерение, но не разбира за какво става дума.	Смислова свързаност и завършеност отсъстват.	Смислова свързаност и завършеност се проследява.	Проследява се хаотичността на мислите.	Наблюдават се опити да се спазва логичността, микротемите на текста не са изградени и не са подредени логично и завършено.	Открояват се 3 основни части на текста, но текстът като цяло не е подчинен на единната логика на основната мисъл.	Открояват се 3 основни части на текста, в голяма степен логично свързани помежду си. Проследяват се ключовите думи.	Открояват се 3 основни части на текста, логично свързани помежду си. Проследяват се ключовите думи.	Открояват се 3 основни части на текста, логично свързани помежду си. Проследява се пълноценна мрежа от ключови думи, осигуряващи логичността и завършеност на текста.
Подходяща организация на текста	Не пристъпва към работата.	Проявява намерение да създаде текст.	Отсъства организацията на текста.	Организацията на текста не съответства на комуникативната ситуация.	Организацията на текста почни не съответства на комуникативната ситуация.	Организацията на текста частично съответства на комуникативната ситуация.	Организацията на текста съответства на комуникативната ситуация, но има отклонения от жанровите и стиловете изисквания според комуникативната ситуация.	Основно са спазени жанровите и стиловете изисквания според комуникативната ситуация, но има незначителни отклонения (жанрови, стилови или дискурсни до 3).	Текстът е организиран в съответствие с комуникативната ситуация в жанрово и стилово отношение. Повествованието се води от 1 лице ед.ч. Има формулирана теза, четливо се очертава основната мисъл, която се защитава с аргументи, има изводи.	Повествованието се води от 1 л., ед. ч. Има оригинално формулирана теза, отчетливо се очертава основната мисъл, която качествено се защитава с аргументи, има изводи.
Формулиране на теза в съответствие с темата	Не пристъпва към работа.	Проявява намерение да създаде текст.	Тезата не е формулирана.	Прави опити да формулира теза.	Тезата е формулирана на примитивно ниво, но не съответства на темата.	Тезата е формулирана нечетливо и недостатъчно съответства на темата.	Тезата е формулирана четливо, но недостатъчно съответства на темата.	Тезата е формулирана четливо и ясно и достатъчно съответства на темата.	Тезата е формулирана четливо, ясно и кратко и съответства на темата.	Тезата е формулирана четливо, ясно, кратко и оригинално и съответства на темата.
Подбира и логично подрежда аргументи	Не пристъпва към работа.	Проявява намерение да	Отсъствие на аргументи, макар че	Прави опити да формулира	Аргументите са формулирани на	Аргументите са формулирани на примитивно ниво.	Наблюдават се опити да се подреждат логично	Наблюдават се незначителни отклонения в логичното	Аргументите се изграждат логично и последователно	Аргументите се изграждат логично и последователно, съобразно с

<i>съобразно с осмисления материал и асоциациите си</i>		създаде текст.	ученикът говори/пише.	аргументи, но не разбира какво е това.	примитивно ниво и не са подредени съобразно с осмисления материал.	Наблюдават се опити да се подредят аргументи съобразно с осмисления материал.	аргументите съобразно с осмисления материал.	подредяне на аргументите съобразно с осмисления материал.	лно, съобразно с осмисления материал.	осмисления материал и асоциациите на автора.
<i>Спазване на броя аргументи според поставената задача</i>	Не пристъпва към работа.	Проявява намерение да създаде текст.	Отсъствие на аргументи, макар че ученикът говори/пише.	Прави опити за аргументи, но доказателствените съждения не са адекватни.	Има един недоразвит аргумент или аргументите се сливат, не се отделят.	Отделя се не по-малко от един развит аргумент, логично защитаващ тезата.	Формулират се (макар и банално) не по-малко от 2 адекватни аргумента , от които поне един е развит и качествено защитава тезата.	Формулират се 2 адекватни аргумента , двата са развити и логично защитават тезата.	Формулират се 3 адекватни аргумента , които са развити и логично защитават тезата.	Формулират се 3 аргумента , които логично защитават тезата по оригинален начин.
<i>Използване и коментар на примерите</i>	Не пристъпва към работа.	Проявява намерение да създаде текст.	Примерите не са адекватни.	Примерите не са уместни.	Един пример, даден без коментар.	Два адекватни примера , като коментиран е само единият.	Два адекватни и коментирани примера.	Три адекватни и коментирани примера.	Три самостоятелно коментирани примера.	Три самостоятелни оригинално коментирани примера.
<i>Правилна уместна употреба на езиковите средства, езиково богатство, правопис и пунктуация.</i>	Не пристъпва към работа.	Проявява намерение да създаде текст	Беден речник, повече от 10 граматични и грешки (съгласуване, форми, правопис и пунктуация). Повече от 8 стилови грешки.	Беден еднообразен речник.	Беден еднообразен речник. 7 граматични грешки (съгласуване, словоформи, правопис и пунктуация). Повече от 5 стилове	При доста беден и еднообразен речник се използват частотните думи, повтарят се ключовите думи. Граматичните, правописни и пунктуационни грешки – не повече от 7; стилови – не повече от 7.	Използват се 10-15 думи от концептуалното поле на разглежданата тема. Граматичните, правописни и пунктуационни грешки – не повече от 6; стилови – не повече от 6.	Използва точно и вариативно термини от темата , използва синонимно и антонимно богатство на езика. Граматичните, правописни и пунктуационни грешки – не повече от 4;	Използва точно и вариативно термини от темата, използва синонимно и антонимно богатство на езика. Граматичните, правописни и пунктуационни грешки –	Използва точно и вариативно термини от темата, използва синонимно, антонимно и фразеологично богатство на езика. Граматичните, правописни и пунктуационни грешки – не повече от 1; стилови – не

					грешки.			стилови – не повече от 4.	не повече от 3; стилови – не повече от 2.	повече от 1.
Проявено личностно-ценностното отношение към разглеждания проблем	Не пристъпва към работа.	Проявява намерение да създаде текст.	Личностното отношение е отсъства.	Личностното отношение е размито.	Личностното отношение е банално декларирано, без да е защитено.	Личностното отношение е декларирано, но слабо защитено.	Личностното отношение е частично аргументирано.	Личностното отношение структурира целия текст.	Личностното отношение е изразено ясно и структурира целия текст.	Личностното отношение е изразено ясно и оригинално и структурира целия текст.

Таблица 6

РЕФЕРЕНЦИАЛ ЗА УСТНО ОЦЕНЯВАНЕ ПО БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Продукт: рецитал на художествено произведение и литературен анализ

Бележки и дескриптори								
ТОЧКИ	1.Познаване на текста	2.Теоретична подготовка	3.Тълкуване на литературната творба	4.Логичност, последователност, свързаност на отговора	5.Лична позиция	6.Аргументация при интерпретирание на худ. текст	7.Култура на речта, произношение	8.Изразително рецитирание наизуст
«10»-«8»	Задълбочено познаване на художествения текст, културните, литературните, езиковите и историческите факти, системни знания	Широка езикова, литературна или историческа култура, точност при опериране на теоретичните понятия и категории	Мирогледна широта и верен естетически подход към литературните и други факти	Умение да се построява логично и последователно отговорът	Проявена лична позиция, самостоятелно	Убедителност, изразителност и способност за лично интерпретиране на художествен текст	1.Лексикална и граматическа култура на речта; 2.Произношението съответства на книжовните норми.	Правилно поставени логически ударения, подходяща интонация. Адекватна емоция.
«7»-«6»	Допуснати незначителни неточности или несъществени отклонения при обяснението на езиковите, литературните, културните или историческите факти, свързани с текста	Незначителни неточности при опериране с езиковите или литературно-теоретичните понятия и категории.	Тълкуване на художествена творба само директно заявените смисли	Несъществени логически отклонения при отговора на въпрос, несъществени композиционни пропуски	Стереотипно мислене, декларативност и баналност във формулиране на собствената позиция	Липса на изчерпателност в отговора, доказателствата или изводите.	1.Няколко лексикални и граматически грешки. 2.Незначителни несъответствия на произносителните норми.	Допуснати незначителни неточности в интонацията, в логическите ударения, в емоционалното оцветяване.
«5»-«4»	Непълнота на	Неточно опериране	Вместо	Съществени	Неспособност	Недостатъчно	Неспазване на	Недостатъчна

	езиковите, литературните или историческите знания	с езиковите или литературно-теоретичните понятия и категории	тълкуване на художествена творба - преразказ	логически отклонения при отговора на въпрос.	за формулиране на собствената позиция.	убедителен отговор; недостатъчно приведени доказателства.	езиковите норми; неспазване на произносителните норми	изразителност, при което се губят смисловите акценти
«3»-«2»	Съществени празноти в знанията за езика, художествения текст, литературните и историческите факти	Ограничено прилагане на литературно-теоретичните знания или езиковата терминология	Вместо тълкуване на художествена творба – некачествен преразказ	Сериозна непоследователност в логиката на отговора	Несамостоятелност на позициите, несигурност в крайните изводи	Неспособност да аргументира своя отговор	Сериозни неточности: лексикални, граматични и от друг характер.	Сериозни неточности при логическите ударения, неподходяща интонация
«1»		Определено непознаване на езиковите, литературните, културните или историческите факти		Неспособност да се построи логичен отговор			Слаба езикова грамотност; груби нарушения на нормите за правилна устна реч.	Неувереност и празноти при изпълнено наизуст стихотворение.

4. **В класния дневник** на страницата на всеки предмет в раздел „Бележки“ (вдясно) ще се посочи «В» - възстановяване на учебния предмет въз основа на Календарно-тематическото планиране. Учителят по български език и литература е задължен да направи самостоятелен анализ на количествения състав на изучените теми в периода на дистанционното обучение и удължената есенна ваканция през 2021-2022 учебна година, както и на качеството на усвояването и нивото на формираните компетенции.

През **втората седмица** на учебната 2022-2023 година ще бъде подготвена от учителя и реализирана контролна работа за входно ниво (за всеки клас в зависимост от тематичното съдържание), която ще включва както езикови въпроси, така и литературни.

Предварително (в края на август) учителят ще си е подготвил **календарно-тематическото разпределение** по всеки клас, което след «входното ниво» ще се коректира от учителя, като се отчетат резултатите от качеството на усвоявания материал, изучаван в периода на дистанционното обучение през 2021-2022 учебна година. Учителят сам определя инструментите за оценяване, самостоятелно взема решение за материала, който следва да бъде оценен с оглед на личния опит и традиционно ключевите и възлови езикови и литературни теми, които са подредени нататък.

По време на корекцията на календарно-тематическото планиране в последното ще се отбележат темите за повторение. Учителят има право в рамките на определено от самия него време (1-2 урока) да реализира «пропуските». По време на периода-повторение учителят ще предлага на учениците да се съсредоточат върху самооценка, докато учителят ще оценява навика, формиран у учениците, **без да се слагат бележки** в Училищния бележник.

Дългосрочната учебна програма (календарно-тематическото планиране) за 2022-2023 учебна година ще бъде утвърдена от директора на образователното учреждение не по-късно от края на септември 2022 година.

До края на 2022-2023 учебна година преразпределения календарно-тематичен план ще бъде реализиран в пълния му обем. Учителят ще е готов да реализира програмата както в условията на дистанционно обучение, така и в условията на останалите 6 модели на обучението, едната от която ще бъде избрана във всяко учебно заведение.

Ш. ДИСТАНЦИОННО ОБУЧЕНИЕ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Условията на пандемията наложиха като необходимост учителят да е готов към работата в дистанционния режим.

Дистанционна форма на работа в часовете по Български език и литература през 2022-2023 учебна година ще се базира въз основа на методическите препоръки от 2021-2022 учебна година.

Алла НИКИТЧЕНКО, доктор, главен консултант в Министерството на образованието и изследванията на Република Молдова.

Елена РАЦЕЕВА, доктор, доцент в Тараклийския държавен университет «Григорий Цамблак».

Надежда ГАЙДАРЖИ, доктор, преподавател в Тараклийския държавен университет «Григорий Цамблак»; учител висша дидактическа степен, публично учреждение Теоретически лицей «Михаил Губогло», м. Чадър Лунга.